

Рубан К. П. - інспектор Тренінгового центру
Головного управління Національної поліції в
Херсонській області, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Актуальність декларування доходів та витрат осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування останнім часом не викликає сумнівів. Адже в такий спосіб реалізується державна антикорупційна політика України відповідно до рекомендацій країн ЄС. Водночас міжнародні стандарти у зазначеній сфері суттєво відрізняються від прийнятих норм вітчизняного законодавства. Власне, цьому аспекту і присвячено наше повідомлення.

Фактично всі міжнародні стандарти у сфері декларування майна посадових осіб зосереджені в декількох документах, серед яких: Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців, Конвенція ООН проти корупції (2003), технічний коментар до конвенції 2003 року (2009) і Декларація активів для державних службовців: інструмент для попередження корупції ОЕСР (2011).

Найважливіша норма в цьому напрямі наявна в ратифікованій Україною Конвенції ООН проти корупції (2003 рік) у ст. 8 «Кодекси поведінки державних посадових осіб», де зазначено, що кожна держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia* (*пер. авт.* зокрема), про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб.

Кожна держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею [1].

Причому мета декларування жодною мірою не полягає у виявленні доходів, витрат і майна чиновників (контролі за їх майном), а пов'язана саме з виявленням конфлікту їх інтересів, який може призвести до корупції. Йдеться лише про декларування майна чиновника, але зовсім не інших осіб, у тому числі членів його сім'ї.

Антикорупційне декларування на національному рівні зазвичай вводиться для вирішення двох основних завдань:

- для виявлення «індикаторів корупції» - фактів, що свідчать про можливе вчинення посадовою особою корупційного правопорушення;

- для виявлення конфлікту інтересів - ситуації, коли особисті інтереси посадової особи можуть привести до необ'єктивного виконанню ним службових обов'язків [2].

Проти декларування майна (предметів розкоші й заощаджень у готівці) висувають кілька ключових заперечень, з якими важко не погоджуватися. По-перше, публікація інформації про такі активи становить безперечний інтерес для злочинців, а отже, може спричинити небезпеку для осіб, які подають декларації. По-друге, представлені посадовою особою відомості про заощадження в готівці і про майно, що не підлягає державній реєстрації, практично неможливо перевірити на повноту і достовірність. По-третє, посадові особи при подачі першої декларації можуть не занижувати, а завищувати суму готівкових коштів і вартість дорогого майна, щоб забезпечити собі можливість пояснення майбутніх витрат [2].

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 року не надає відповіді на зазначені питання. Цей закон визначає загальні положення щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики, зокрема у контролі за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру. До того ж, у цьому акті йдеться про необхідність введення кримінальної відповідальності за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації, адже її відсутність фактично призводить до приховування доходів та майна публічними службовцями [3].

У фундаментальному антикорупційному Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року також не знайдемо пояснень на вищевказані питання [4].

У наукових колах уже відбувається дискусія щодо обґрунтованості криміналізації декларування недостовірної інформації. На переконання В. М. Попович, метою внесення до декларації завідомо неправдивих відомостей стосовно майна, доходів, цінних паперів та інших матеріальних чи нематеріальних благ, що належать суб'єктові декларування та членам його сім'ї, здебільшого буде приховування інших протиправних діянь (зокрема злочинів), у результаті вчинення яких і були набуті зазначені вище блага, і за які чинним законодавством України уже передбачено певний вид юридичної відповідальності (зловживання владою або службовим становищем - ст. 364 КК України; одержання неправомірної вигоди службовою особою - ст. 368 КК України; незаконного збагачення - ст. 368² КК України тощо) [5].

Причому чинне кримінальне законодавство України встановлює досить суворі санкції за вчинення таких діянь. Наприклад, одержання службовою особою неправомірної вигоди з використанням наданої їй влади чи службового становища в особливо великому розмірі, або якщо таке діяння вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років з позбавленням права

обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна та зі спеціальною конфіскацією (ч. 4 ст. 368 КК України).

З огляду на це, В. П. Попович переконана, що додаткова криміналізація ще й фактично «способу» приховування раніше вчинених протиправних діянь, є надмірною. На думку дослідниці, декларування недостовірної інформації безпосередньо не досягає рівня суспільної небезпечності для того, щоб визнаватися злочином, як того вимагає ч. 1 ст. 11 КК України. Те саме стосується й умисного неподання зазначеної декларації. Відтак у цьому випадку цілком достатнім було б залишити чинну наразі редакцію ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідно до якої, адміністративним проступком, зокрема, визнається несвоєчасне подання без поважних причин декларації, а також подання завідомо недостовірних відомостей у ній на суму від 100 до 250 мінімальних заробітних плат [5].

З такою позицією не погоджується К. К. Полькін, аргументуючи тим, що криміналізація діяння є способом захисту нової моделі фінансового контролю в межах державної програми боротьби з корупцією. Таким чином, бланкетний характер норми стосовно Закону України «Про запобігання корупції» (а саме розділу 7 цього Закону) зумовлений їхнім системним зв'язком [6].

На нашу думку, додаткової криміналізації з прийняттям ст. 366¹ КК України не виникає. Недаремно законодавець розмістив її одразу після ст. 366 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за службове підроблення, котре також використовують у сфері службової діяльності для вчинення або приховання посадовцями інших злочинів, пов'язаних чи із розкраданнями, чи зі зловживаннями тощо.

Проте на цьому завершується системність та аргументованість внесення змін до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Оскільки важко пояснити чому цей вид злочину, який де-факто вже віднесено до корупційних, але де-юре не включено до переліку корупційних злочинів зазначених у примітці ст. 45 КК України. А відповідно винна за ст. 366¹ КК України особа може благополучно бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям, з передачею на поруки, із зміною обстановки. Адже обмеження ст. 45, 47, 48 КК України на цей злочин не поширюються. Так само це дає змогу офіційно, у законний спосіб уникати і безпосередньо кримінального покарання, навіть якщо уявити, що його буде призначено (за ст. 69, 74 КК України) [7].

Отже, системність національної антикорупційної політики вимагає внесення відповідних змін до КК України, зокрема включення ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації» до переліку корупційних злочинів у примітці ст. 45 цього Кодексу. Слід зауважити, що такі вимоги прямо не зазначені у відповідних конвенціях, а визнані міжнародні стандарти передбачають здебільшого дисциплінарну відповідальність за неподання декларацій або неправдивість відомостей у них. Тобто

правозастосовна практика в розвинутих країнах обмежується звільненням такого чиновника.

Проте впровадження електронного декларування доходів і витрат чиновників в Україні стало одним зі найпомітніших антикорупційних заходів від 2014 року. З 1 вересня до 30 жовтня 2016 року свої доходи задекларували понад 103 тисячі чиновників, серед них - Президент України, члени Уряду, народні депутати, судді, прокурори [8]. Це спільне досягнення як громадянського суспільства і міжнародних партнерів, так і реформаторів у всіх гілках влади, що подолали опір представників старої корумпованої системи, нездатних пояснити походження своїх статків.

Тому для справжнього формування нової свідомості із несприйняття корупції українськими громадянами як основоположного принципу для реальної протидії корупції, - саме такі жорсткі заходи є необхідними, і свідчитимуть про послідовність у виконанні взятих представниками держави зобов'язань як перед народом, так і перед світовою спільнотою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція ООН проти корупції [Електронний ресурс] : ратифікована Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V. - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. - Назва з екрана.

2. Анализ международного и украинского права о противодействии коррупции [Электронный ресурс] // Межфракционное депутатское объединение «Запрещено запрещать». - Режим доступа: <http://forbiddentoforbid.org.ua/ru/analiz-mezhdunarodnogo-i-ukrainskogo-prava-o-protivodejstvii-korrupcii/>. - Загл. с экрана.

3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>. - Назва з екрана.

4. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. - Назва з екрана.

5. Попович В.П. Окремі проблеми встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації [Електронний ресурс] / В. П. Попович // Репозитарій Національного Авіаційного Університету. - 2015. - Режим доступу: <http://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/13445>. - Назва з екрана.

6. Полькін К. К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації [Електронний ресурс] / К. К. Полькін. // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2016. - № 1 (17). - Режим доступу: <http://lduvs.edu.ua/?z1=b%2C478>. - Назва з екрана.

7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-Ш. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. - Назва з екрана.

8. Экспертное сообщество обратилась к странам ЕС: безвизовые обязательства должны быть выполнены : Украинские неправительственные организации [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [// http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2016/11/2/7056787/](http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2016/11/2/7056787/). - Загл. с экрана.